
Šlabikár inflácie

(Excerpt knihy)

Melchior Palyi

Melchior Palyi v knihe Šlabikár inflácie vysvetľuje nielen to, ako a prečo inflácia vzniká, ale poukazuje tiež na rôzne nezamýšľané dôsledky, ktoré so sebou inflácia prináša. Inflácia nemusí ekonomiku zničiť tak katastrofálne a relatívne náhle, ako tomu bolo v Nemecku pred druhou svetovou vojnou. Namiesto toho môže inflácia pôsobiť celé dekády a postupne „len“ oberať peniaze o ich kúpnu silu a zároveň deformovať produkciu a poškodzovať tak celú ekonomiku. Ako totiž Melchior Palyi ukazuje v Šlabikári inflácie, inflácia nielenže nie je jedinou alternatívou k masovej nezamestnanosti, ale masová nezamestnanosť je práve dôsledkom umelého hospodárskeho rastu podporovaného infláciou.

Škola Salamanky - Úvod

Cválajúca a mierna inflácia

V lete 1923 sa nemecká inflácia rapídne blížila k veľkému finále – úplnému zničeniu meny. Autor tejto knihy bol v tom čase učiteľom na berlínskej vysokej škole, pričom jeho mzda bola zvýšená z 10 000 mariek na začiatku roka 1922 na 10 000 000 mariek v júli 1923. Autor dostával výplatu najskôr dvakrát mesačne, neskôr raz týždenne a neskôr každý deň. Nakoniec, v dôsledku obrovského nárastu cien dostával autor mzdu dvakrát denne – doobeda a poobede.

Jedného dňa v auguste 1923 si krátko po 5. hodine večer autor niesol svoju druhú časť dennej výplaty, 10 miliónov mariek. Táto suma v tom čase už stačila len na skromný obed. Vtedy ho zastavil profesor fyziky a spýtal sa: „Ideš električkou?“, na čo autor odpovedal: „Áno.“ Profesor potom povedal: „Poponáhľajte sa. Cestovné bude zvýšené o 6. hodine. Možno nám na to nebudú stačiť peniaze.“

Obrovská inflácia uvrhla nemeckú ekonomiku do chaosu a konečným dôsledkom toho bol vzostup Adolfa Hitlera k moci. No táto inflácia aspoň netrvala dlho. Dnes však žijeme v časoch, keď má mierna inflácia pokračovať neobmedzene dlho a bez zrýchľovania. Na rozdiel od vysokej inflácie, mierna inflácia má totiž údajne pomáhať ekonomike, a tak nemáme inú možnosť, len pokračovať aj naďalej v znehodnocovaní meny.

„Legalizovaná lúpež“

Podľa amerického štatistického úradu vzrástli ceny z úrovne 100 v roku 1939 na 209 v roku 1960 (poznámka – v roku 2014 už boli ceny zhruba na úrovni 1700 v porovnaní s úrovňou 100 v roku 1939). Ide tak o pokles kúpnej sily dolára zo 100 na menej ako 48 % (poznámka – v roku 2014 už bola kúpna sila dolára len na úrovni zhruba 6 % roku 1939). Toto kedysi francúzsky premiér Paul Reynaud nazval „legalizovanou lúpežou.“ Táto „lúpež“ totiž neberie ohľad na schopnosť platiť, rešpekt k vláde zákona či rešpekt k rovnosti a spravodlivosti. V dôsledku toho je trestaný najmä sporiteľ a čestný výrobca, zatiaľ čo šťastnejší podnikatelia a najmä politickí manipulátori zbierajú nezaslúžené odmeny. Táto lúpež je, samozrejme, legalizovaná vládou, ktorá je sama vinníkom.

Mierna inflácia – náhl'ad

Kúpna sila dolára je meraná váženým indexovaným ukazovateľom maloobchodných cien. Toto meranie má ďaleko od presnosti a je skôr ukazovateľom trendu alebo posunu. Tento posun, samozrejme, prebieha takmer bez výnimky smerom nahor. Tento ukazovateľ je navyše ušitý na rozpočet domácnosti „priemerného“ pracovníka, ktorý má len málo na knihy, vzdelanie, cestovanie, hotely a podobný luxus. Spomínaný ukazovateľ však podceňuje aj cenu osobných služieb, ktoré tento priemerný pracovník nakupuje. A žiadny cenový index nemôže

spravodlivo posúdiť zmeny v kvalite tovarov alebo služieb.

Začarované kruhy

Podobenstvo o koňovi a vode

Kongres odhlasuje výdavky bez príjmov, ktoré by ich pokryli. Vláda financuje deficit vydaním dlhopisov, ktoré sú pre banky ekvivalentom peňazí. Banky tak premenia mnohé z nich na aktívnu kúpnu silu a čerpajú z Federálneho rezervného systému (centrálne banky USA) peniaze na legálne rezervy. Tento dom z papiera stojí na pripravenosti centrálnej banky monetizovať tieto dlhopisy vlády, ktoré nepredstavujú žiadnu produktívnu snahu, žiaden dopytovaný tovar, žiadne zlato a dokonca ani žiadne daňové výnosy – v podstate teda nepredstavujú nič okrem sľubov, že tieto dlhopisy ani nebudú splatené, ale budú len obnovené ďalšími dlhopismi.

Niektorí ekonómovia však ešte stále popierajú, že rastúce ceny majú čokoľvek dočinenia s kvantitou peňazí, ktoré sú na trhu. Argumentujú tým, že peniaze sa hromadia v bankách, ktoré len preto, že ich majú, sa nemusia ponáhľať s požíčianím. Na to, aby banky peniaze požičali a vpustili do obehu, musí podľa nich existovať legitímny dopyt pochádzajúci zo skutočnej výroby, ktorý povzbudí banky k požíčianiu. Jedna vec je priviesť koňa k vode a celkom iná vec, ako hovoria, je prinútiť ho piť. No je otázne, či niekedy títo ekonómovia skutočne zobrali koňa k vode. Ak áno, ako dlho trvalo, kým sa u tohto koňa prejavil „legitímny“ smäd?

Podobenstvo o koňovi navyše nie je spravodlivé voči koňovi, keďže kôň nikdy nepije viac vody ako aktuálne potrebuje. No ľudia sa pohrávajú s budúcimi vyhlídkami, či už skutočnými alebo imaginárnymi. Pôvodne

slabý dopyt po bankových pôžičkách sa tak zvýši, keď začnú vyzerat' vyhliadky do budúcnosti priaznivejšie – čo je práve v prípade zvýšenia dostupnosti úverov. Preliatie peňazí do obehu tak môže trvať istý čas, no nadmerná zásoba peňazí v konečnom dôsledku prakticky nemôže nezvýšiť dopyt po tovaroch a službách. Výnimkou je obdobie hospodárskej krízy, keď sú tieto peniaze použité na likvidáciu nadmerného objemu súkromného dlhu.

Zabudovaná inflácia

Najvýznamnejším dôsledkom inflácie mzdových sadzieb je dočasný stimul k investíciám do výrobných zariadení a nástrojov. Podniky sú tak „dotlačené“ k zariadeniam, ktoré šetria prácu, aby ušetrili mzdové náklady a sú ťahané do falošného rozšírenia výrobných kapacít v dôsledku rastúceho dopytu po výrobkoch, čo je dôsledok vyšších peňažných príjmov a klamlivej prosperity.

Keď ceny naďalej rastú a inflačná mentalita sa rozširuje, do hry vstupuje ďalší motív – potreba ochrany pred infláciou. Kumulatívnym účinkom by bola cválajúca inflácia, keby tento proces nebol narúšaný každých pár rokov hospodárskou krízou, pričom každé prerušenie je ostrejšie a bolestivejšie ako to pred ním. Prehriata ekonomika akoby spáli svoje ložiská, keďže je postavená na nedostatkoch pracovníkov a kapitálu a stráca svoju flexibilitu, zatiaľ čo umelé a neudržateľné rozšírenie ekonomiky sa vráti ako bumerang vo forme nižších ziskov.

No napriek otrasom a škripaniu inflácia pokračuje. Mnohí ekonómovia, politici a zástupcovia odborov totiž veria, že ekonomika môže fungovať len dvoma spôsobmi – buď bude trpieť infláciou alebo nezamestnanosťou. Skutočná voľba však nie je medzi miernou infláciou a krízou. Skutočná voľba je medzi monetárnou stabilitou na jednej strane a infláciou spojenou s pravidelne opakujúcou sa masovou nezamestnanosťou na strane druhej.

Jazdenie na vrchole inflácie

Šírenie inflácie

Inflácia je čisto monetárnym fenoménom. Neexistuje nič také ako „inflácia tlačená mzdami“ alebo „inflácia tlačená ziskom.“ Obe sú dôsledky a nie pôvodné príčiny. Kývanie člnom nevyvolá búrku, no kývanie člnom pri búrke zvýši pravdepodobnosť jeho potopenia.

Príčinou inflácie je nadmerný objem úverov, ktorý je do veľkej miery spôsobený praktikami monetizácie vládneho dlhu centrálnou bankou pod rúškom „udržiavania usporiadaného trhu“ s vládnymi cennými papiermi. Je to však len zámienka a pekne znejúci termín pre zakrytie reality, ktorou je umožnenie vláde, aby sa oddávala fiškálnej nezodpovednosti.

Klam vstavaných stabilizátorov

Tlačiareň na peniaze je zdrojom (umelého a neudržateľného, a tak kontraproduktívneho) tlaku na rast miezd a iných inflačných javov, vrátane falošných nástrojov na ochranu ekonomiky pred krízou. Dávky v nezamestnanosti, garantované ročné mzdy, dlhodobé mzdové dohody, kartelizované (minimálne) ceny a tak ďalej sú pred verejnosťou prezentované ako nástroje proti tlmeniu prípadných kríz. No toto sú len falošné nástroje, ktoré v lepšom prípade nebudú fungovať dostatočne a v horšom prípade, čo je častejšie, zosilnia presne tú krízu, pred následkami ktorej mali ekonomiku chrániť.

No ekonomika má v sebe zabudované aj skutočné stabilizátory, ktoré ju chránia pred infláciou. Tieto stabilizátory však nie sú dôsledkom žiadneho zákona a ani žiadnej politiky. Sú produktom voľného trhu a sú veľmi účinné, ako ukazujú opakujúce sa krízy, ktoré prerušujú zrýchľujúcu sa infláciu. Tieto krízy totiž neničia ekonomiku, len odhaľujú predchádzajúce ničenie ekonomiky, ktoré prebiehalo v ilúzii rastu. No keďže ekonómovia a politici považujú krízu nie za ozdravný proces, ale za samotný problém, krízy sú nasledované záplavou ďalších lacných peňazí, v dôsledku čoho skutočné stabilizátory ekonomiky prestávajú fungovať.

Diskusia o produktivite

Často sa hovorí o tom, že viac peňazí v obehu je potrebných na zohľadnenie vyššej produktivity pracovnej sily. Ekonómovia napríklad poukazujú na to, že výstup v prepočte na odpracovanú hodinu alebo deň vzrástol v niektorých odvetviach výroby. No problém je v prvom rade v tom, že mzdy rastú vo všetkých odvetviach, nielen v tých, ktoré zaznamenali zlepšenie v efektívnosti. Kaderníci, záhradníci, opravári či maliari domov napríklad zarábajú podstatne viac ako v minulosti, napriek len skromným nárastom v ich produktivite. V skutočnosti sa dokonca zdá, že „služby“ predstavujú čoraz väčší podiel na celkovej zamestnanosti a zároveň vedú aj v nárastoch miezd.

No čo sa vlastne myslí pod produktivitou práce? Počet fyzických výrobkov vyrobených za človeko-deň alebo človeko-zmenu je pohodlným štatistickým nástrojom na meranie efektivity, no o príspevku práce k výrobnému procesu to nehovorí viac ako napríklad podiel využitých energetických jednotiek (alebo dolárov alebo kapitálu) k celkovému objemu výroby.

Ak na prácu stačí už len jeden človek namiesto dvoch, je to pravdepodobne v dôsledku technologického alebo organizačného pokroku,

ktorý priniesol dodatočný kapitál, nové vynálezy, manažérske zručnosti alebo lepšie využitie zdrojov a len menej pravdepodobne v dôsledku snahy na strane pracovníkov.

Samotný koncept produktivity práce je navyše pochybný. V továrni to je napríklad priemerný výstup všetkých pracovníkov alebo len výstup pracovníkov, ktorí obsluhujú výrobné stroje? Pre priemyselné odvetvie ako celok, čím je priemerná produktivita, vzhľadom na rozsiahle rozdiely medzi jednotlivými továrňami? Navyše, priebehu času sa pomer medzi vstupom práce a výrobným výstupom stane irelevantný, ak nastanú kvalitatívne zlepšenia výrobu alebo ak sa výrobok úplne zmení.

Odrádzanie práce infláciou

Falošná odmena pracovnej „produktivity“ je na míle vzdialená od miezd, ktoré odmeňujú skutočnú produktivitu. V prípade odmeňovania skutočnej produktivity totiž podnikateľ platí za viac práce alebo lepšiu prácu.

V prípade plošného a centrálne nariadeného odmeňovania „produktivity“ je práca často platená za úspechy niekoho iného. V očiach pracovníkov za zvýšenie ich miezd môže vyjednávanie, či dokonca priame donútenie odborov. Len malé a ak vôbec nejaké zásluhy sú však pripisované kapitalistovi, manažérovi, predajcovi alebo inžinierovi, ktorí môžu byť skutočne zodpovední za vyššiu produktivitu.

Produktivita a schopnosť platiť

Ak aj „produktivita“ práce nestačí na ospravedlnenie požiadaviek vyšších miezd, ďalším argumentom sú často zvyšujúce sa životné náklady. Ak je aj tento argument príliš transparentný, odbory sa uchýlia k „schopnosti platiť,“ čo v podstate znamená, že mi musíš platiť viac, pretože máš alebo

by si mal mať dosť peňazí na to, aby si mi dal to, čo chcem. A čo ak zisky poklesnú? Nuž, samozrejme, moja mzda musí byť zvýšená v každom prípade. Hlava – vyhrám, znak – prehráš.

„Filozofia“ inflácie

Trvalá prosperita bez sĺz

Tu je ukážka rétoriky, ktorú ukázal bývalý americký senátor Paul H. Douglas a ktorá je do veľkej miery ukážkou zmýšľania zástancov inflácie (senátor Douglas bol pritom ešte 8 rokov pred svojím prejavom kritikom inflácie):

„Myslím, že americký ľud túži po tom, aby naša ekonomika prešla troma testami: poskytnutie maximálnej zamestnanosti, adekvátnej miery rastu a udržania relatívnej cenovej stability a zabránenie inflácii aj deflácií.“

Predmetom zbožných prianí zástancov inflácie je tak stáročia starý sen o trvalej prosperite bez sociálnych nákladov. Zaujímavá je vágnosť pojmov „maximálny“, „adekvátny“ a „relatívny.“ Časopis Economist diplomaticky kritizoval Douglasovo vystúpenie: „Senátor Douglas bol kedysi popredným ekonómom, ale politika otupila jeho objektivitu a odvrátila jeho pozornosť.“

Od 30. rokov minulého storočia dominujú politickej scéne a akademickému vzdelávaniu myšlienky J. M. Keynesa. Jedným z hlavných princípov jeho učenia je to, že vláda by mala v čase krízy infláciu zvýšiť a v čase plnej zamestnanosti by mala stiahnuť časť peňazí z obehu. Tento princíp vychádzal z dvoch predpokladov – zamestnanci si

nebudú pýtať vyššie mzdy ani vtedy, keď ceny vzrastú (Keynes tvrdil, že ani odbory nebudú hľadiť na životné náklady) a že inflačný proces môže byť zastavený kedykoľvek, keď sa o tom správcovia meny rozhodnú (ako keby boli nielen dokonale múdri, ale aj všemocní), stiahnutím peňazí z obehu.

No v trhovej ekonomike nie je možné umelo zvýšiť zamestnanosť a nepriniest' nárast miezd a nárast cien (v niektorých sektoroch). Navyše, je absolútne politicky nepriechodné, čo i len pokúsiť sa narušiť vlnu prosperity stiahnutím peňazí z obehu. „Definície“ plnej zamestnanosti a nezamestnanosti sú navyše pohodlne menené podľa „potrieb“ záujmových skupín alebo sú nahradené nejakou arbitrárnou mierou rastu, ktorá je meraná fiktívnym štatistickým štandardom.

Predstavitelia vlády sa navyše prakticky bez výnimky hlásia k tomu, že môžu a budú nasledovať tieto vzájomne vylučujúce sa ciele infláciou stimulovanej plnej zamestnanosti a maximálnej výroby, pričom k tomu prihodia ešte zaručenú cenovú stabilitu, rozprávajúc obomi stranami svojich úst, ako Microwac, elektronický robot, ktorý kandidoval na prezidenta.

Odôvodnenie cyklu

Kľúčovou otázkou je – prečo každý boom skončí krízou? Pre zástancu inflácie je odpoveď jednoduchá – prosperita sa zastaví, keď sú peniaze vzácne a úvery drahé. No čo spôsobí „nedostatok peňazí?“ Naznačuje to nerovnováhu medzi dopytom a ponukou. Veritelia a dlžníci sú nadmerne zadlžení, obchodníci majú možno príliš veľké skladové zásoby, keďže očakávajú vyššie ceny a/alebo väčší predaj. Krízy nadmerných zásob sú nevyhnutnými korekciami boomu hromadenia zásob. Ak vláda zníži ceny úverov práve vtedy, keď už tovar nie je schopný predaja, motivuje obchodníkov k ďalšiemu neudržateľnému hromadeniu zásob.

Podobne si to môžeme ukázať na príklade oceliarne, ktorá pracuje pod úrovňou svojich výrobných možností. Buď boli výrobné možnosti tejto oceliarne predĺžené na umelo vysokú úroveň, alebo bola oceľ predražená. Pri stabilných monetárnych podmienkach nastane prirodzená korekcia – ceny (a náklady) budú klesať dovtedy, kým sa nedostanú na úroveň dopytu zákazníkov a následne môže podnik fungovať aj naďalej. No ak sú namiesto tejto prirodzenej obnovy použité ďalšie inflačné stimuly, rozširovanie výrobných kapacít oceliarne môže pokračovať, bez ohľadu na to, či má alebo nemá dostatok zákazníkov. „Kríza“ je prekonaná, no náklady a ceny rastú a spolu s nimi aj nadmerné zásoby a výroba smeruje k podstatne hlbšiemu poklesu.

Pokrok alebo rast?

Neustále náreky zástancov inflácie hovoria o tom, že hrubý domáci produkt musí rásť každý rok o fixnú mieru, či už sú to 3 percentá, 4 percentá, 5 percent alebo akékoľvek iné číslo podľa ich rozmarov. Nesmie tak dôjsť k žiadnemu poklesu HDP a nezáleží na tom, ako je tento HDP tvorený. Skvelou ukázkou tohto zmýšľania je rok 1943, keď počas druhej svetovej vojny vzrástlo HDP v USA o obrovských 15 %. Že to bolo len dôsledkom veľmi vysokých vojenských výdavkov, ktoré nie sú ukázkou skutočného bohatstva? To už nevádi. Hlavne, že ekonomika (štatisticky) „rastie.“

Aj samotný Keynes sa snažil Britov v roku 1939 utešiť, že ničenie spôsobené vojnou je k ich dobru, keďže vytvorí zamestnanosť a tak aj príjmy. No v časoch vojny neboli vyrábané žiadne autá a ani domy a nedostatky tovaru boli každodennou realitou. Ekonomika tak zažívala bohatý *štatistický rast*, no veľmi malý *ekonomický pokrok*. A zatiaľ čo štatistický rast je dôsledkom nalievania peňazí do ekonomiky, ekonomický pokrok je dôsledkom skutočnej tvorby bohatstva.